

ชุมชนเกษตรปลอดเผา สื่อสารด้วยความเข้าใจ

กรุงเทพธุรกิจ บทความพิเศษ มหาวิทยาลัยมหิดล

ช่วงหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยวมักพบภัยจากฝุ่น PM2.5 ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากการเผาในพื้นที่เกษตร เพื่อกำจัดวัชพืชหรือทิ้งทางการเกษตรที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก ให้อันต่อการปลูกเพาะปลูกรอบถัดไป ข้อมูลจากสำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (องค์การมหาชน) หรือ GISTDA ในช่วงเดือนม.ค.-พ.ค. เปรียบเทียบระหว่างปี 2563, 2564 และ 2565

ชี้ให้เห็นว่า พื้นที่ประเทศไทยพบจุดความร้อน (hot spot) ลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยการเผาในพื้นที่เกษตรก็ลดลงอย่างต่อเนื่องเช่นกัน คาดว่าส่วนหนึ่งเป็นผลพวงจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพยายามกำจัดวัชพืชหรือทิ้งทางการเกษตรไปใช้ให้เกิดประโยชน์ทดแทนการเผา

“โครงการพฤติกรรมเชิงลึกของเกษตรกรและคนในชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชนเกษตรปลอดการเผา” สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (สกสว.) และมหาวิทยาลัยมหิดล นำโดย ผศ.ดร. สุกัญญา เสรีนนท์ชัย อาจารย์ประจำคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์

จากการลงพื้นที่ดำเนินการวิจัยและถอดบทเรียนการพัฒนาชุมชนเกษตรปลอดการเผาใน จ.ชัยนาท ระหว่างเดือน ต.ค. 2563-มี.ค.2565 เพื่อรวบรวมและประมวลทางเลือกในการจัดการตอซังฟางข้าว ซึ่งเป็นวัชพืชหรือทิ้งทางการเกษตร ให้

สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนให้ได้มากที่สุด

ความสำเร็จจากการดำเนินโครงการฯ ที่ผ่านมานอกจากการได้รับตีพิมพ์เผยแพร่บทความวิจัย ซึ่งได้ทำความเข้าใจพฤติกรรม การจัดการตอซังฟางข้าวในแต่ละรูปแบบ และเสนอแนวทางการสื่อสารเพื่อการนำฟางข้าวมาใช้ประโยชน์ในวารสารวิชาการระดับนานาชาติเมื่อปีที่ผ่านมาแล้ว ยังได้จัดทำเป็น **“คู่มือฟางข้าว...ทำอะไรได้บ้าง”** เพื่อเป็นแนวคิดให้เกษตรกรได้นำไปสร้างสรรค์ต่อยอด “ทำฟางข้าวให้เกิดเป็นรายได้” เลี้ยงชุมชนได้ต่อไป

ตัวอย่างแนวคิดการใช้ประโยชน์จากฟางข้าว ที่ได้แนะนำไว้ในคู่มือ ได้แก่ ใช้

ฟางข้าวคลุมดิน เป็นอาหารเลี้ยงสัตว์ เพาะเห็ดโตกลับฟางข้าว ทำปุ๋ยหมักฟางข้าวอัดฟางข้าวขาย และทำผลิตภัณฑ์ เช่นแปรรูปฟางข้าวสู่กระดาษชีวภาพ ที่นอกจากใช้เป็นภาชนะปลูกพืชแล้ว ยังสามารถอุ้มน้ำให้ความชุ่มชื้นต่อพืชในกระถางไป

ด้วยในตัว หากสามารถนำไปประยุกต์ต่อยอดด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสมแล้ว จะยิ่งทำให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

ผศ.ดร. สุกัญญา ระบุว่า กลยุทธ์ในการสื่อสารสู่ชุมชนเกษตรปลอดการเผา เป็นเรื่องที่สำคัญเช่นกัน โดยโครงการฯ ได้เสนอให้ใช้ทั้ง **“เชิงรุก”** ส่งเสริมเกษตรกรที่นำฟางข้าวมาใช้ประโยชน์ แล้วให้เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง **“เชิงแก้ไข”** จัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการส่งเสริมการเรียนรู้การใช้ประโยชน์ฟางข้าว

“เชิงป้องกัน” ทำให้การใช้ประโยชน์ฟางข้าวเป็นที่ยอมรับ และ **“เชิงรับ”** สร้างผลตอบแทนการใช้ประโยชน์ฟางข้าวให้ชัดเจนขึ้น และจัดการการเผาอย่างเป็นระบบ

แม้การเผาจะก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม แต่ในทางปฏิบัติอาจจำเป็นสำหรับการทำเกษตรในบางพื้นที่ซึ่งหากมีการวางแผนการเผาโดยผ่านการปรึกษาหารือทำความเข้าใจร่วมกันถึงความจำเป็นของการเผาและการอยู่ร่วมกันในชุมชนได้อย่างเกื้อกูลกัน อาจช่วยลดปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้นได้ และทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันด้วยความเข้าใจ

ทำอย่างไรให้การเผาในพื้นที่เกษตรไม่เกิดขึ้นเลยคงเป็นไปได้โดยง่าย แต่การสื่อสารให้เกิดความ **“ใส่ใจสิ่งแวดล้อม”** ด้วยความเข้าใจ และมองเห็นประโยชน์ของการใช้ทรัพยากรไม่ให้สูญเปล่า จะทำให้โลกใบนี้สามารถคงอยู่ต่อไปได้อย่างยั่งยืน